

СТАНИСЛАВ СТАНКОВИЋ – СЕЛЕНА СТАНКОВИЋ

ПОСЕСИВНИ БЕСПРЕДЛОШКИ ГЕНИТИВ У НЕЧИСТОЈ КРВИ БОРИСАВА СТАНКОВИЋА И ЊЕГОВИ ФРАНЦУСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ*

На материјалу из романа *Нечиста крв* Борисава Станковића у раду се разматра употреба посесивног беспредлошког генитива у служби неконгруентног атрибута. Реч је о конструкцији која у српском језику представља учестали синтаксички облик за исказивање категоријалног значења посесивности који, у зависности од семантичкога садржаја лексема на позицији детермината/објекта припадања и детерминанта/ субјекта припадања, обухвата различите значењске подврсте. Наша анализа ексерпираних грађе подразумева (а) утврђивање синтаксичких модела супстантивних синтагми са беспредлошким посесивним генитивом као неконгруентним атрибутом и (б) одређивање семантичког типа релације припадања која се у наведеној синтагми успоставља између посесума и посесора. У контрастивном приступу на примерима из превода *Нечисте крви* на француски језик истражују се и одговарајући француски еквиваленти дате српске присвојне синтагме са беспредлошким генитивом, при чему се као њена најчешћа еквивалентна форма појављује конструкција са генитивним синтагматским склопом ($N_1 + de + N_2$) којом се у француском језику може исказати више врста односа припадања.

Кључне речи: посесивни беспредлошки генитив, синтакса, семантика, српски језик, француски језик, преводни еквиваленти.

1. УВОД

У синтаксичка средства за исказивање семантичке и логичке категорије посесивности у српском језику, између осталог, убраја се и конструкција са беспредлошким генитивом у функцији неконгруентног атрибута. Посесивни тип неконгруентне синтагме са беспредлошким генитивом – присвојни генитив – учестали је синтаксички облик за изражавање наведене релације у српском језику који, у зависности од семантичкога садржаја лексема на позицији детермината/ објекта припадања и детерминанта/ субјекта припадања, обухвата различите значењске подврсте.¹ Уопште узев, француски језик располаже читавим низом граматичких форми којима се исказује однос припадања, једна од њих јесте и посесивна генитивна веза са именичком управном речју и именичком допуном испред које стоји предлог *de* ($N_1 + de + N_2$). Овим синтагматским склопом, који је у француском језику веома комплексан на семантичком и синтаксичком плану, могу се изразити различите релације посесије.

На грађи из романа *Нечиста крв* Борисава Станковића у раду се разматра употреба беспредлошког генитива у функцији неконгруентног атрибута са посесивним значењем, одн. употреба посесивног беспредлошког генитива у српском језику. Дата синтаксичко-семантичка ана-

* Овај рад је настао у склопу два пројекта: *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије и израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе* (47016) и *Превод у систему компаративног изучавања српске и стране књижевности и културе* (178019) које у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Више о терминологији којом смо се у овом раду користили в. у: Ковачевић 2015.

лиза језичке грађе подразумева (а) утврђивање синтаксичких модела супстантивних синтагми са беспредлошким посесивним генитивом као неконгруентним атрибутом и (б) одређивање семантичкога типа односа припадања који се у наведеној синтагми успоставља између посесума и посесора. Применом методе контрастивне анализе на грађи из превода *Нечисте крви* на француски језик испитују се и одговарајући преводни еквиваленти српске супстантивне синтагме са беспредлошким присвојним генитивом у атрибутој служби, при чему се као најчешћа еквивалентна форма у функцији обележавања припадања појављује конструкција са генитивним синтагматским склопом ($N_1 + de + N_2$).

2. ПОСЕСИВНОСТ БЕСПРЕДЛОШКОГА ГЕНИТИВА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Уз партитивно и аблативно значење, посесивност је једна од трију централних вредности у укупном семантичком потенцијалу генитива; оне су, заједно са својим значењским нијансама, произишле из тицања као главне карактеристике овога падежа (в. Белић 1998: 164–168; Стевановић 1979: 174–359). Иначе, у систему падежних односа поље семантичких релација обухваћено општим значењем тицања најширега је обима, отуда је и генитив „по своме значењу најсложенији, а по функцијама најмноогообухватнији падеж“ (Стевановић 1979: 174). Однос посесивности генитив може исказати својим слободним морфолошким ликом, али и генитивном формом везаном предлогом и формом везаном обавезним детерминатором, тј. и беспредлошким и предлошким својим обликом. Међутим, у овом раду се испитује само присвојна употреба беспредлошке генитивне форме супстантивне речи која се на позицији подређеног члана/детерминанта и у функцији неконгруентног атрибута налази у склопу супстантивне синтагме чији је надређени члан/детерминат именица са конкретним, одн. са предметним значењем.

2.1. Супстантивна синтагма са посесивним генитивом

Како о томе пише М. Ковачевић (2015: 21–22), као најтипичније значење неконгруентног атрибута у синтагми са детерминатом конкретне семантичке вредности, независно од његовога модела, издваја се значење припадања. Само појединим врстама ових посесивних синтагми изражава се припадање отуђивог карактера, док се пак свим врстама исказује припадање неотуђивог карактера². Посесивне синтагме са беспредлошким генитивом у атрибутој служби спадају у ред оних врста у којима се неконгруентним атрибутом обележавају и један и други семантички тип посесивности, од осталих оне се издвајају по томе што су „лексички најслободније и посесивно најразуђеније“ (Ковачевић 2015: 22).

Конструкције са посесивним генитивом у српском језику су учестало синтаксичко средство за изражавање релације припадања, при чему се генитив именица користи као конкурентни облик конгруентном атрибуту у виду посесивног придева. У датом синтаксичко-семантичком контексту генитивна и придевска форма – атрибутој служба и посесивно значење – налазе се „у односу комбинаторичних варијаната“ (Ivić 1967: 262). Ипак, у постојећој сербохрватистичкој литератури, у тој комбинаторици, предност се даје присвојном придеву а не присвојном генитиву. За означавање припадности генитивна синтагма се користи у следећим случајевима: а) увек када према датој именици у својству посесора не постоји одговарајући присвојни придев са посесивним суфиксом; б) искључиво уколико уз именицу која означава субјект поседовања стоји нека одредба; в) обавезно када се име појма који означава посесора појављује у множини; г) углавном ако именица која означава посесора има генеричку вредност, тј. ако се њоме не казује припадање једном тачно одређеном лицу, већ било којем лицу; д) редовно уколико се изражава припадање

² Више о појму неотуђиве посесије в. у: Fillmore 2003, посебно поглавље 5. *The Grammar of Inalienable Possession* (89–111). Још о томе в. и у: Herslund 1996.

предмету (детаљније о напоредној употреби двеју посесивних форми и могућностима избора у складу са одређеним условима в. у Стевановић 1939–1940: 5–43; 1979: 182–189; Ivić 1967; Фелешко 1995: 37–41; Maretić 1963: 565–566; Katičić 2002: 47, 416–417, 445–450; Павловић 1964–1965).

У граматицама српског/српскохрватског језика, као и у другој одговарајућој лингвистичкој литератури, постоје одређене разлике у тумачењу категорије посесивног генитива, одн. у разврставању његових значењских нијанси. На пример, по А. Белићу (1965: 217–222), општи присвојни генитив, као тип генитивног генитива, обухвата и општије значење припадања и припадање у ужем смислу, као и субјекатски и објекатски генитив; темпорални генитив је, како он истиче, у основи посесивног карактера, а *квалитетски генитив* се схвата као припадање одређеном роду или категорији. М. Стевановић (1979: 175–193; 1939–1940: 31–43), који се пак ослања на Белићево учење, каже да значење припадања појму означеном именском речју у генитиву представља општу вредност присвојног (посесивног) генитива у оквиру које се, према природи односа припадности, разликују бројне семантичке подврсте. Овај наш истакнути граматицар, осим „правог посесивног генитива“, у ову категорију генитива убраја и субјекатски и објекатски генитив, временски (темпорални) генитив, квалитативни генитив, генитив порекла и материје. Исти принцип поделе присвојних поткатегорија примењује и Ж. Станојчић у својој граматици (2010: 327–328). Када говори о овом типу генитива, Т. Маретић (1963: 564–566) употребљава два термина: генитив припадања и посвојни генитив; при чему не спомиње нити њихове разликовне моменте нити њихову синонимност. У оквиру генитива припадања Маретић разматра и његов субјекатски и његов објекатски подтип, док у склопу поглавља о присвојном генитиву детаљно проговара о напоредној употреби именичке генитивне форме и присвојног придева. Генитивне облике којима се изражава својство нечега, материја, време вршења неке радње, као и генитив у заклетвама и чуђењу и генитив поређења, Т. Маретић сврстава у засебне значењске категорије предметног падежа (Исто: 572–573). На вишезначност беспредлошког генитива у функцији неконгруентног атрибута у својој граматици указује и Р. Катичић (2002: 448–465) и подвлачи да се тек на основу контекста или ситуације може утврдити семантичко одређење таквога атрибута. Различите релације општега значења припадања се, по њему, исказују посвојним или посесивним генитивом, генитивом целине, садржаја, објаснидбеним или експликативним генитивом, као и субјекатским, објекатским и генитивом својства (*genitivus qualitatis*).

Иначе, најдетаљнији опис значењских обележја те функцијскога понашања генитива у српскохрватскоме језику даје пољски лингвиста Казимјеж Фелешко у књизи *Значења и синтакса српскохрватског генитива* (1995). Она је на пољском језику објављена 1970. године (Kazimierz Feleszko, *Składnia genetywu i wyrażenie przyimkowych z genetywem w języku serbsko-chorwackim*) и представља вредан допринос расветљавању синтаксичко-семантичке природе српског генитива, али и шире падежне проблематике у српском језику. К. Фелешко је уистину донео донекле другачију класификацију генитивних конструкција у односу на традиционалне поделе, и то нарочито када је реч о структурама са беспредлошким генитивном формом. У генитиву без предлога на адноминалној позицији и са својством конкретног падежа, поред адвербијалног, квалитативног и партитивног, он бележи и два генитива присвојнога типа – посесивни генитив и генитив припадања – који се међусобно разликују према садржинском обиму. Како то К. Фелешко основано тврди (1995: 36–42), посесивни генитив је падежни облик којим се обележава конкретна релација власништва између посесора и посесума и он свакако конкурише придевском образовању именице са значењем власника. По своме семантичком потенцијалу, то је ужа и прецизнија поткатегорија другог типа, тј. генитива припадања чије је значење шире и обухватније јер се простире на различите односе који се успостављају између два лица или два предмета или између лица и предмета (сродничке релације, однос дела према целини итд.). Даклем, њиме је могуће исказати различите нијансе посесивности.

У поглављу *Синтаксе савременога српског језика* посвећеном синтаксичко-семантичкој проблематици српског генитива, значење припадања И. Антонић (Пипер и др. 2005: 144–146) везује за посесивни генитив који дефинише као посесивни детерминатор у служби одређивања

именичког појма према некој од могућих врста припадничко-поседничког односа (власништво, релација део–целина, сродство, пријатељство, сарадништво, ауторство). Имајући у виду типове посесивне релације, она разликује неколико синтаксичких образаца супстантивних синтагми са беспредлошком и предлошком генитивном формом супстантивне речи.

Анализирајући српскохрватски неконгруентни атрибут и његове форме, М. Ковачевић (2015: 21) истиче да централну семантичку вредност неконгруентног атрибута уз конкретне/предметне именице представља значење посесивности. Међу семантичким моделима посесивних супстантивних синтагми, овај аутор наводи и беспредлошку генитивну структуру у којој се генитивом обележава име власника појма уз чије име генитив стоји као одредба; по њему, таквим неконгруентним посесивним атрибутом може се изразити и отуђива и неотуђива (иманентна) посесија (Исто: 21–22).

Испитивање типова синтаксичких израза са беспредлошким посесивним генитивом у својству неконгруентног атрибута и одређивање семантизма посесије која се у таквој синтагми остварује на релацији објекат припадања – субјекат припадања у овоме раду се спроводи у складу са дефиницијама, класификацијама и обрасцима које су у вези са овом генитивном категоријом у српскоме језику поставили К. Фелешко (1995) и И. Антонић (Пипер и др. 2005). Притом, наше истраживање се ослања и на семантичку поделу неконгруентних атрибута у српскохрватском језику коју је пак извршио М. Ковачевић (2015).

3. ПОСЕСИВНА ГЕНИТИВНА СИНТАГМА У ФРАНЦУСКОМ ЈЕЗИКУ

Инвентар синтаксичких облика за изражавање релације припадања у француском језику по-дразумева и посесивну генитивну синтагму чији је главни члан именица, док је зависни члан њена допуна уведена предлогом *de*, тј. генитивна одредба: *именица + de + именица/заменица*. Истовремено, главна реч синтагме не може припадати класи девербативних именица а целовита синтагма се може трансформисати у реченичну конструкцију са глаголом типа *avoir, posséder, comporter* и сл. Посесивна конструкција оваквога структурног лика ($N_1 + de + N_2$) могућа је пре свега захваљујући синтаксичко-семантичком капацитету предлога *de* који је, како то појашњава А. Доза (1956: 354–357), током развоја француског језика преузео функције латинског генитива укључујући ту и једно од његових суштинских обележја – исказивање посесије. Док поједини лингвисти (нпр. в. Benveniste 1966: 145; Wagner, Pinchon 1962: 69; NPR: 536 s.v. *de*) подвлаче да се присвојним генитивним изразом исказује однос припадања (*une relation d'appartenance*), други пак наводе да се њиме означава и посесија (*la possession*), и то као једна од више вредности груписаних у значењу припадања (нпр. в. TLFi: s.v. *de*; Gardes Tamine 2012: 203). Међутим, како то М. Ригел (1984) у чланку о релацијама именованим као *припадање (l'appartenance)* и *поседовање (la possession)* истиче, овде је реч о истоветном односу чији назив зависи једино од редоследа чланова дате везе, док се генитивним моделом предлошке конструкције свакако могу обележити све три врсте односа посесије: припадање дела целини (*l'appartenance partitive*), припадање елемента скупу (*l'appartenance ensembliste*) и припадање посесума посесору (*l'appartenance/possession*). У наведеном раду аутор прецизира семантичко-логички статус три типа припадности при чему указује на карактеристике термина који су коришћени за њихово именување и анализира особине структура којима се оне исказују. Слично М. Ригелу, С. Каролак (1996) у студији о појму припадања и француској супстантивној синтагми чији други елемент има облик генитива (*de + N*) износи да термини *l'appartenance* и *la possession* припадају истој значењској категорији и да заправо показују какав је распоред именских израза којима се именују субјекат припадања и објекат припадања, тј. показују да ли је посесор, односно посесум, тема или рема у комуникативној реченичној структури.

У истраживању морфолошких и синтаксичких могућности за изражавање односа припадања у француском језику, В. Роглић (2001: 34–35) подвлачи да је на семантичком плану француски посесивни генитивни израз еквивалентан присвојном детерминативу, као и вербалној

синтагми са глаголом *avoir*, те да посесивну вредност ове супстантивне синтагме потврђују: а) трансформација именице са предлогом *de* у присвојни детерминатив³ (*la maison de Pierre* → *sa maison*)⁴ и б) транспозиција супстантивне групе у вербалну синтагму са глаголом *avoir* (*la maison de Pierre* → *Pierre a une maison.*).

На крају, наука о француском језику утврђује да се посесивним синтагматским обртом са одредбом генитивнога типа изражавају различите врсте посесивне релације: однос власништва, дела према целини, сродности, (не)пријатељства, сарадничтва, службени и пословни однос, релација ауторства, и сл. (Roglić 2001: 34–40; TLFi: s.v. *de*; Chevalier et al. 1964: 187; Riegel et al. 2011: 644; Wilmet 2010: 453).

4. АНАЛИЗА ГРАЂЕ

У анализи ексцерпиранога језичког материјала утврђено је да се у роману *Нечиста крв* Борисава Станковића на позицији неконгруентнога атрибута присвојног значења у приближно седамдесет примера налази супстантивна синтагма са беспредлошким генитивом, тј. посесивни генитив. Унутар овога модела неконгруентнога атрибута у функцијама детермината/посесума и детерминанта/посесора забележене су лексеме разноврсног семантичког потенцијала. Отуда је у испитаној грађи овим посесивним падежним структурама обележен широк значењски спектар посесивности који се креће у оквирима оба семантичка типа посесије. Тако је у склопу релације припадања у ширем смислу, тј. припадања неotuђивога карактера одређена соматска посесивност (у *прстима стиснутих руку, око крајева уста, са уплашеним изразом лица, врхове ногу* итд.), однос дела према целом предмету или апстрактном појму (*на прозорима горњег спрата, по крајевима минтана, рукави кошуље, речи тих песама* и сл.), релациона посесивност (*кћери Таушка самарције, Софкине матере отац, поглавица највећег и најјачег фиса* и др.), однос ауторства (*дело њених руку*). У оквиру припадања у ужем смислу, односно otуђиве посесивности исказана је припадност по власништву са различитим појмовима у детерминату који означавају својину власника (*коњи пијаних сељака, кандило њихове куће, клопарање папуча ашчице* итд.).

4.1. Посесивни беспредлошки генитив: синтаксички модел конструкције и семантички тип посесивнога односа

Анализа ексцерпираних грађа показује да је у предметноме Станковићевом роману присутно неколико синтаксичких типова посесивних супстантивних структура са беспредлошким генитивом у функцији неконгруентнога атрибута. Сврставање ових падежних конструкција у одређене групе и дефинисање семантичке природе посесије која се у њима реализује између посесора и посесума у овоме раду су спроведени према обрасцу и теоријском тумачењу које су за речену граматичку категорију у српском језику предложили К. Фелешко (1995: 36–42) и И. Антонић (Пипер и др. 2005: 144–146), при чему се пак има у виду семантичка класификација неконгруентних атрибута (уз конкретне/предметне именице) коју је поставио М. Ковачевић (2015: 13–27). У складу са примењеном типологизацијом, језички израз *Нечисте крви* одликује се следећим синтаксичко-семантичким моделима супстантивне синтагме са посесивним беспредлошким генитивом:

³ Алтернацију посесивнога детерминатива са именичком допуном типа *de* + именица/номинална синтагма, међусобни однос двеју форми за одређивање односа посесије, као и обележја именичке допуне са синтаксичког и са семантичког аспекта подробно је испитивала Д. Годар (1986) у студији *Les déterminants possessifs et les compléments de nom*. Још о томе в. и у: Kupferman 1996.

⁴ О разлици између структуре типа $N_1 + de + N_2$ и синтагме са посесивом, двеју конструкција за обележавање релација припадања, тј. семантичког односа зависности између најмање два појма (*la relation d'interdépendance*), посебно в. у: Charaudeau 1992: 191–194.

а) присвојна супстантивна синтагма којом се означава посесија у ужем смислу, тј. припадничко-поседничка релација или власништво. Централни члан синтагме (детерминат/посесум) јесте именица са значењем појма који, као својина, припада власнику. Зависну атрибуцкску позицију (детерминат/посесор) заузима генитив именице према чијој се форми разликују два подтипа конструкције посесије отуђиве природе. Први подтип подразумева беспредлошки генитив множинскога именичког облика⁵:

(1) Али највише се склањају и беже стрепећи да их не прегазе *коњи тијаних сељака* [...]. (НК62)

(2) И у томе је био једини *живот тих њихових мушких* [...]. (НК35)

Посесор другог подтипа граматички је уобличен као беспредлошки генитив везан обавезним детерминатором⁶:

(3) Али зато је онда морало *златно кандило њихове куће* пред распећем у цркви једнако да гори [...]. (НК30)

(4) [...] сигурно ј е то био *коњ онога купца* на коме ће он после вечере од њих одјати [...]. (НК82)

(5) *А то богатство њиховог села и њихове куће* умножио је највише исти овај газда Марко [...]. (НК104)

(6) [...] одлазила је у цркву да тамо, у *столу њихове куће*, одмах испод владиног стола, целу божју службу отстоји. (НК36)

(7) Њихово село било тамо у Турској, одмах *иза манастира Светог Оца*. (НК104)

У анализираном корпусу забележен је и пример у којему је посесивни генитив заједничке именице у служби посесора употребљен без одредбе:

(8) Једино што се чује ход по кујни, клопарање *папуча ашчице* [...]. (НК149)

Овде је реч о ситуацији у којој је могуће подједнако употребити и придевско и генитивно образовање именице са истом синтаксичком службом и идентичним значењем. Међутим, генитивом заједничке именице више се упућује на неодређеност појма означеног именицом, казује се, као и у наведеном примеру, припадање било којем лицу означеном датом именицом. Присвојним придевом реферише се првенствено о одређености означенога лица. То је стога што је обележје генитива уопштеност и неодређеност, а карактеристика придева јесте конкретност и одређеност (више в. у: Стевановић 1939–1940: 5–43; 1979: 183–184; Фелешко 1995: 37–40).

б) посесивна падежна конструкција којом се изражава један вид посесивности у ширем смислу – однос дела према целини. На позицији подређенога члана синтагме (детерминат/посесор) налази се генитивна беспредлошка форма супстантивне речи којој, као целини, припада појам означен у надређеном члану синтагме (детерминат/посесум). Истовремено, појам у детерминату сам по себи представља неку целину. Код овога синтагматског склопа неotuђиве посесије разликују се две његове подврсте. Једна је конструкција са соматском посесијом којом се обележава припадање неког интегралног дела телу:

(9) [...] због чега јој је увек *око крајева уста* била као мала сенка. (НК51)

(10) И, да је не би умрљала, наслања је *о лакат руке* и њиме издиже и приноси устима [...]. (НК66)

(11) Али опет све занемело, све са тајанственим и *готово уплашеним изразом лица*. (НК90)

(12) Из амама опет допире стрина-Пасин грлени глас, *глас младе, мале, пуне жене* [...]. (НК113)

(13) И зато, са очима упртим у своја прса, колена и *врхове ногу*, пусти целу себе у игру. (НК123)

Друга јесте структура у којој је исказано припадање једнога дела материјалном предмету, објекту, конструкцији, апстрактном појму и сл.:

⁵ Како се о томе говори у релевантној србистичкој литератури (Стевановић 1939–1940: 38–39; Ivić 1967: 261–262; Пипер и др. 2005: 144), у овом структурном лику посесор не може бити обележен именицом у једнини. Ако је у питању један посесор, при изражавању односа власништва користи се присвојни придев.

⁶ Појам обавезнога детерминатора у лингвистичку теорију је увела М. Ивић. О томе в. у: Ивић 1959, Ivić 2008, као и у: Radovanović 1972, 1979, 1990: 75–113.

- (14) Софка [...] виде како су само *крајеви колије и минтана његових* [...] били опшивени новом, скупоценом поставом [...]. (НК94)
- (15) Њене нануле звечале су *по сухом доксату горњег боја*. (НК57)
- (16) *Кроз прозоре тога сончета* виде Софка како на бунару поје коње њини сватови сељаци. (НК140)
- (17) *Из средине саме чаршије* јасно се назирало како по улицама, иза кућа, штрче пластови сена, сламе. (НК136)
- (18) [...] као да су у селу, у планини, где треба чак преко брда *глас песме* да допре и разговетно да се чује. (НК142)

С обзиром на семантику оба члана генитивне синтагме, веза која се успоставља између субјекта припадања и објекта припадања у овом синтаксичком изразу може, према постојећим моделима (Фелешко 1995: 41–42), да се прикаже као тип *лице + ствар* и *ствар + ствар*. Конструкција за обележавање припадности дела својој целини представља најфреквентнији модел посесивног синтагматског споја у анализираном језичком материјалу.

в) посесивна супстантивна синтагма којом се исказује релациона посесивност као врста посесије у ширему смислу – родбински однос, релација (не)пријатеља, сарадника, другова, лица у службеном или пословном односу. Функцију неконгруентног атрибута (детерминат/посесор) обавља именица у беспредлошком генитиву са обавезним детерминатором уз именицу која је на позицији управног члана синтагме (детерминат/посесум). Овај синтагматски тип припадања неутуђивог карактера симболише везу *лице + лице*:

- (19) Тако исто, колико би пута гледала и оне *кћери Ташка самарције* [...]. (НК52)
- (20) Јер када је знала да никада неће бити *жена свога изабраника*, онога о коме целог живота сневала [...]. (НК95)
- (21) Јер сутра, забога, треба да се покажу *сватовима новог пријатеља* [...]. (НК120)
- (22) Марко и неки чувени Ахмет, Арнаутин, *поглавица највећег и најјачег фиса* [...]. (НК104)

г) присвојна падежна структура којом се одређује један вид посесивности у ширем смислу – припадност по ауторству. Централну позицију супстантивне синтагме (детерминат/посесум) заузима именица са значењем појма који, као дело, припада своме творцу. Зависни атрибутски елемент синтагме (детерминат/посесор) има форму беспредлошког генитива везаног обавезним детерминатором и семантичку функцију аутора дела:

- (23) [...] њен Томча, као неко њено чедо, *дело њених руку*, као да га она родила [...]. (НК162)

Неконгруентна посесивна синтагма са овим моделом неутуђиве посесије најмање је заступљена у проматраном корпусу, појављује се само у једном примеру. Однос посесора и посесума приказује се као спој *лице + ствар*.

4.2. Стилска обележеност конструкције са посесивним беспредлошким генитивом

Анализом супстантивне синтагме са посесивним беспредлошким генитивом на материјалу романа *Нечиста крв* Б. Станковића утврђена је и стилска употреба ове падежне конструкције у служби неконгруентног атрибута. Наиме, неконгруентни атрибут, како то објашњава М. Ковачевић (2015: 16–17), „у основном семантичко-граматичком реду компонената по правилу долази у постпозицији у односу на супстантивну ријеч која му је детерминат [...] Постпозиција и контактни положај супстантивног детерминанта с детерминатом покатакд су једини показатељ његове атрибутске функције“. Даклем, сваки пут када се беспредлошки генитив посесивног значења у зависној атрибутској служби нашао у препозицији у односу на главни члан синтагме, измењени ред речи постао је маркиран и обележен, те је довео до стилистичке обојености супстантивне синтагме. Ово илуструју наши следећи ексцерпирани примери:

- (24) То је било њино, *њине куће и фамилије као право, одличје*. (НК135)
- (25) *Софкине матере отац*, вечито болешљив, готово слеп [...]. (НК41)
- (26) Па онда *Софкиног деде рођена сестра* „чал’к Наза“, како су је звали. (НК38)

4.3. Француски еквиваленти српскога посесивног беспредлошког генитива

Анализа одговарајуће грађе ексцерпираних из францускога превода *Нечисте крви* Б. Станковића показује да се српски посесивни генитив без предлога са атрибутом функцијом у француском језику у већини случајева трансформише у еквивалентну француску синтаксичку форму: посесивну генитивну синтагму. Структуру овога комплексног граматичког споја карактерише предлог *de* којим се именичка допуна везује за главну супстантивну реч синтагме ($N_1 + de + N_2$), а њен семантички капацитет се одликује широким и разнородним спектром изражавања посесивности. Код готово две трећине ексцерпираних српских примера са посесивним беспредлошким генитивом као преводни француски еквивалент појављује се посесивна генитивна веза којом се изражава следећи значењски низ:

– припадност некога дела или елемента једној целини, било да се ради о соматском типу посесије:

(27) [...] са једнако кратким, поткресиваним брковима којим им никада нису прелазили *иза крајева уста*. (НК35) – [...] ils avaient tous la même petite moustache rognée court qui ne dépassait jamais *les coins de la bouche*. (SI17)

(28) Из амама опет допире стрина-Пасин грлени глас, *глас младе, мале, пуне жене* [...]. (НК113) – Du hammam, la voix gutturale de la tante Passa se fait entendre. C'est *la voix d'une femme tenue et jeune* [...]. (SI145)

или пак о релацији припадања несоматскога карактера:

(29) [...] кроз *рукаве танке кошуље* блештала су јој обла рамена и једре, вреле мишице. (НК98) – [...] à travers *les manches de sa fine chemise si légère*, ses épaules rondes et ses jeunes muscles vibrants transparaisaient. (SI120)

(30) [...] испуњене женама, особито девојкама које су *из свију крајева вароши и махала* сишле. (НК132) – [...] des femmes, mais surtout des jeunes filles, venues tout exprès *de tous les coins de la ville et des environs* pour la voir. (SI179–180)

(31) Свекрва је, као увек, мирно и прибрано седела иза Софке горе, *до самих врата велике собе*. (НК156) – La belle-mère, tranquille et recueillie comme à son habitude, était assise derrière elle, *tout contre la porte de la grand-salle*. (SI223)

(32) [...] тако је исто и горе, *на прозорима горњег спрата*, што су гледали на улицу и варош [...]. (НК51) – [...] c'est aussi de la même façon qu'elle se postait *aux fenêtres de l'étage* sur la rue [...]. (SI43)

(33) Баш *на други дан Духова*, увече, одозго са „баждарнице“ зачу се свирка грнета [...]. (НК81) – Juste *le deuxième jour de Pentecôte*, le soir, d'en haut, du côté de la Douane, une clarinette commença à moduler d'étranges mélodies [...]. (SI91)

– припадност по власништву:

(34) [...] беже стрепећи да их не прегазе *коњи пијаних сељака* [...]. (НК62) – [...] se garaient par peur d'être écrasées par *les chevaux des paysans ivres* [...]. (SI60)

(35) [...] издвојише се само они који су сигурно знали свирати. И почеше, и то не обичну песму, већ *песму њихове куће* [...]. (НК125) – [...] Les plus habiles d'entre eux exécutaient alors non pas un chant quelconque mais *celui de leur famille* [...]. (SI165)

(36) Кад би почела да се приближава *слава њихове куће*, Свети Ђурђиц [...]. (НК34) – Quand *la Slava de leur famille*, « la Saint Djourditch », approchait [...]. (SI15)

– родбинска веза, однос пријатеља, сарадника:

(37) Па онда *Софкиног деди рођена сестра* „чал'к Наза“ [...]. (НК38) – Bien étrange aussi l'histoire de *la propre sœur du grand-père de Sofka*, Tch'al'k Naza, [...]. (SI21)

(38) Јер сутра, забога, треба да се покажу *сватовима новог пријатеља* [...]. (НК120) – N'allait-il pas falloir, en effet, le lendemain, montrer *aux garçons d'honneur du nouvel ami* [...] ? (SI156)

(39) Марко и неки чувени Ахмет, Арнаутин, *поглавица највећег и најјачег фуса* [...]. (НК104) – Marko et un certain Albanais, Ahmet, *chef du clan le plus nombreux et le plus puissant* [...]. (SI131)

Уз присвојну генитивну синтагму у преводу српскога посесивног генитива на француски језик преводац *Нечисте крви* употребљава још неколико обрта. Реч је о средствима синтаксичке, морфолошке и лексичке природе којима је у француском језику у одређеним граматичко-семантичким условима могуће исказати релацију припадања, у нашем материјалу она се често јављају у међусобним комбинаторичним варијантама:

а) посесивни детерминатив – морфолошки облик изражавања посесије који своју примарну семантичку вредност (припадност) остварује тако што показује да појам у именици уз коју стоји припада једном од три лица сингулара или плурала, што значи да своју службу обавља веома прецизно: варирањем форме према лицу и броју посесора, као и према броју и роду посесума (више о морфемама из затворене класе посесива в. у: Roglić 2001: 17–21)⁷:

(40) [...] изваљена тела и око њих или по њима већ *слепљени праменови влажних, дугих, црних коса*. (НК114–115) – [...] en des poses abandonnées, des corps sur lesquels de longues chevelures éparées plaquent *leurs sombres mèches humides*. (SI147)

Уочен је и пример у којему је српски присвојни генитив трансформисан у конструкцију слободнијег превода где је припадање најпре назначено посесивним детерминативом а потом истакнуто предлошком структуром која је типична за фамилијарни дискурс и која има афективну вредност: *предлог à + наглашена лична заменица* (в. Riegel et al. 2011: 290; NPR: 1 s.v. à). Реч је о примеру којим се исказује однос ауторства:

(41) [...] њен Томча, као неко њено чедо, *дело њених руку* [...]. (НК162) – [...] son Tomtcha, son petit, *son œuvre à elle* [...]. (SI232)

Уз то, у проматраноме француском корпусу наведена посесивна морфема појављује се и комбинована са слободнијим преводом српске неконгруентне посесивне синтагме:

(42) [...] *с врелим прстима руке*, осећала је како ноћ све јача, тамнија и усамљенија бива [...]. (НК68) – [...] *de ses doigts fiévreux*, il lui semble palper les ténèbres, de plus en plus épaisses et enveloppantes [...]. (SI69)

(43) [...] као да су у селу, у планини, где треба чак преко брда *глас песме* да допре и разговетно се чује. (НК141–142) – [...] comme si, en pleins champs, *leur mélodie* eût dû se faire entendre clairement jusqu'au-delà de la montagne. (SI196)

б) предлошка група формирана помоћу предлога *à* – синтагма која уз бројне друге семантичке вредности садржи и посесивно значење (Roglić 2001: 67–69; в. Riegel et al. 2011: 644; Wagner, Pinchon 1962: 457–458; NPR: 1 s.v. à; TLFi: s.v. à):

(44) То је било њино, *њине куће и фамилије као право, одличје*. (НК135) – C'était un droit et une sorte de *privilege spécial à ceux de leur maison et de leur lignée* [...]. (SI183)

в) реченична конструкција која представља слободнији превод:

(45) *Горњи спрат куће подигао*, окречио га [...]. (НК29) – *Il suréleva la maison*, la fit crépir [...]. (SI8)

(46) Али опет све занемело, све *са тајанственим и готово уплашеним изразом лица*. (НК90) – Mais tout rentre de nouveau dans le silence, et *toutes les mines se font mystérieuses et presque effarées*. (SI107)

(47) [...] покоји неиспевани, неисказани уздах и *глас неке песме*. (НК55) – [...] le soupir qu'exale pour la première fois, *mélodie secrète enfin proférée, la voix de sa propre vie*. (SI48)

(48) [...] чизмама утапка, нарочито крајеве, око зидова, да не штрчи испод ћилимова *слама нових рогожа*. (НК102) – [...] il foula encore, de ses pieds bottés, les coins du tapis, vers le mur, pour que l'on ne pût pas apercevoir *les nouvelles nattes de jonc* placées en dessous [...]. (SI127)

⁷ А. Зриби-Херц (1999) говори о трима серијама посесивног израза (морфолошког типа) у француском језику, то су: а) детерминативни посесиви (*les possessifs déterminatifs*) који припадају реду *mon*, придевски посесиви (*les possessifs adjectivaux*) који су из врсте *mien* и в) дативски посесиви (*les possessifs datifs*) који се у виду наглашене личне заменице користе и у предикатској структури за обележавање припадања (*Cette boîte est devenue à lui.*) и у именском изразу посесивности (*J'ai retrouvé une/sa boîte à lui.*). Више о овим облицима, њиховим структурним карактеристикама и употребним вредностима, као и о могућностима комбиновања наведених посесивних форми в. у: Zribi-Hertz (1999).

- (49) [...] само што је носила антерију и то скупочену, свилену, али опет је испод ње вирио *крај њене дугачке, дебеле сељачке кошуље*. (НК107) – [...] c'était une coûteuse tunique de soie sous laquelle, il est vrai, dépassait toujours *une longue chemise paysanne très épaisse*. (SI135)

5. ЗАКЉУЧАК

Истраживање употребе посесивног беспредлошког генитива у роману *Нечиста крв* Бориса Станковића показује следеће:

а) супстантивна синтагма са посесивним беспредлошким генитивом у служби неконгруентнога атрибута фреквентан је синтаксички облик у анализираној грађи, среће се у готово седамдесет примера;

б) у склопу конструкције са посесивним генитивом на позицијама детермината/посесума и детерминанта/посесора забележене су лексеме разноврснога семантичког потенцијала, овим посесивним структурама исказан је широк значењски спектар посесивности отуђивог и неотуђивог карактера;

в) забележени су следећи синтаксичко-семантички модели супстантивне синтагме са посесивним беспредлошким генитивом:

– синтагма којом се означава припадничко-поседничка релација, тј. власништво. Централни члан синтагме је именица са значењем појма који припада власнику. Зависну атрибутску позицију (посесор) заузима беспредлошки генитив множинскога именичког облика или беспредлошки генитив везан обавезним детерминатором;

– падежна конструкција којом се изражава однос дела према целини. На позицији посесора /детерминанта налази се генитивна беспредлошка форма супстантивне речи којој као целини припада појам означен у надређеноме члану синтагме (детерминат/посесум). Уочене су две подврсте ове конструкције: структура са исказаном соматском посесијом и структура у којој је изречено припадање једнога дела материјалном предмету, објекту, апстрактном појму и сл. Конструкција за обележавање припадности дела целини представља најфреквентнији модел анализираних синтагматског споја у језичкоме материјалу;

– супстантивна синтагма којом се исказује релациона посесивност: родбински однос, релација (не)пријатеља, сарадника, друга, лица у службеном или пословном односу. Детерминант/посесор је именица у беспредлошкоме генитиву са обавезним детерминатором;

– падежна структура којом се одређује припадност по ауторству. Детерминант/посесор има форму беспредлошкога генитива везаног обавезним детерминатором и семантичку функцију аутора дела. Овај модел посесивне генитивне везе најмање је заступљен у испитаном корпусу;

г) уочени су примери стилске употребе беспредлошкога присвојног генитива: измењени ред речи произвео је стилистичку обојеност супстантивне синтагме;

д) резултати контрастивне анализе показују да је у францускоме преводу Станковићеве *Нечисте крви* српски посесивни генитив без предлога најчешће трансформисан у посесивну генитивну синтагму, семантички веома разуђену – означава припадност дела целини, припадност по власништву, родбинску везу, однос пријатеља, сарадника. Као остали француски еквиваленти српскога присвојног беспредлошког генитива појављују се следећа језичка средства, неретко међусобно комбинована: посесивни детерминатив, предлошка група са предлогом *à*, реченична конструкција која представља слободнији превод.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић, А. (1965). *Историја српскохрватског језика*, Књ. II, св. 1: *Речи са деklinацијом* (Предавања др Александра Белића). 2. издање. Београд: Научна књига.

- Белић, А. (1998). О језичкој природи и језичком развоју. У: *Изабрана дела, Први том: Општа лингвистика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ивић, М. (1959). Српскохрватски падежни облици обавезно праћени одредбом као помоћним морфолошким знаком. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, IV. Нови Сад, 151–163.
- Ковачевић, М. (2015). *Кроз синтагме и реченице*. Београд: Јасен.
- Павловић, М. (1964–1965). Посесивни генитив и присвојни придев. *Наш језик*, Нова серија, XIV. Београд, 235–238.
- Пипер, П., Антонић, И., Ружић, В., Танасић, С., Поповић, Ј., Тошовић, Б. (2005). *Синтакса савременог српског језика: Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Станојчић, Ж. (2010). *Граматица српског књижевног језика*. Београд: Креативни центар.
- Стевановић, М. (1939–1940). Посесивне форме у српскохрватском језику. *Годишњак Скопског филозофског факултета*, IV/1. Скопље, 1–50.
- Стевановић, М. (1979). *Савремени српскохрватски језик: Граматички системи и књижевнојезичка норма II, Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Фелешко, К. (1995). *Значења и синтакса српскохрватског генитива*. С пољског превела Гордана Јовановић. Београд–Нови Сад: Вукова задужбина–Матица српска–Орфелин.
- ***
- Benveniste, É. (1966). *Problèmes de linguistique générale I*. Paris, France: Éditions Gallimard.
- Charaudeau, P. (1992). *Grammaire du Sens et de l'Expression*. Paris: Hachette.
- Chevalier, J.-C., Blanche-Benveniste, C., Arrivé, M., Peytard J. (1964). *Grammaire Larousse du français contemporain*. Paris: Larousse.
- Dauzat, A. (1956). *Grammaire raisonnée de la langue française*. 4e édition. Lyon: IAC.
- Fillmore, C. J. (2003). *Form and Meaning in Language*. Volume 1. *Papers on Semantics Roles*. Stanford, CA: CSLI Publications, 21–119.
- Gardes Tamine, J. (2012). *La Grammaire – Syntaxe*. Tome 2. 5e édition. Paris: Armand Colin.
- Godard, D. (1986). Les déterminants possessifs et les compléments de nom. *Langue française* 72, 102–122.
- Herslund, M. (1996). Partitivité et possession inaliénable. *Faits de langues* 7 (Mars 1996), *La relation d'appartenance*, 33–42.
- Ivić, M. (1967). Genitivne forme srpskohrvatskih imenica i odgovarajuća pridevska obrazovanja sufiksom -ov (-ev, -ovljev, -evljev), -in u odnosu „kombinativnih varijanata“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, X. Нови Сад, 257–262.
- Ivić, M. (2008). Iz padežne problematike. U: *Lingvistički ogledi*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Karolak, S. (1996). Considérations sur le concept d'appartenance. *Faits de langues* 7, 101–110.
- Katičić, R. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus.
- Kupferman, L. (1996). Les génitifs : gouvernement d'antécédent et gouvernement thématique. *Langue française* 109, 104–125.
- Maretić, T. (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Treće, nepromijenjeno izdanje. Zagreb: Matica Hrvatska.
- NPR: Robert, P. (1996). *Le Nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Nouvelle édition du Petit Robert de Paul Robert. Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Radovanović, M. (1972). Opštelingvistički aspekt kategorije „obavezni determinator“ u sintaksi. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XV/1. Нови Сад, 211–240.
- Radovanović, M. (1979). Gramatika neotuđive posesije: neki slučajevi s implicitnim obaveznim determinatorom u srpskohrvatskom jeziku. *Зборник за филологију и лингвистику*, XXII/1. Нови Сад, 17–23.
- Radovanović, M. (1990). *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Novi Sad: Dobra vest.
- Riegel, M. (1984). Pour une redéfinition linguistique des relations dites de “possession” et d’“appartenance”. *L'Information Grammaticale* 23, 3–7.
- Riegel, M., Pellat, J.-Ch., Rioul, R. (2011). *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Roglić, V. (2001). *Posesivne kategorije i konstrukcije u francuskom jeziku*. Beograd: Mrlješ.
- TlFi: *Le Trésor de la langue française informatisé*. <<http://www.atilf.fr/tlfi>> 12. XI 2017, 16. XI 2017.

- Wagner, R. L., Pinchon, J. (1962). *Grammaire du français classique et moderne*. Édition revue et corrigée. Paris: Librairie Hachette.
- Wilmet, M. (2010). *Grammaire critique du français*. 5e édition entièrement revue. Louvain-la-Neuve: De Boeck / Duculot.
- Zribi-Hertz, A. (1999). Le système des possessifs en français standard moderne. *Langue française* 122, 7–29.

ГРАЂА

- (НК) – Станковић, Б. (1981). *Нечиста крв. Коштана*. Београд: Просвета – Нолит – Завод за уџбенике и наставна средства.
- (СИ) – Stankovitch, B. (1949). *Le Sang impur*. Traduction par Marcelle Cheymol-Voukassovitch. Préfaces d'André Chamson et de Yves Chataigneau. Paris: Éditions du pavois. Collection étrangère.

LE GÉNITIF POSSESSIF NON PRÉPOSITIONNEL
DANS *LE SANG IMPUR* DE BORISAV STANKOVIĆ
ET SES ÉQUIVALENTS FRANÇAIS

Résumé

Dans le présent article, nous étudions l'emploi du génitif possessif non prépositionnel dans le roman *Le Sang impur* de Borisav Stanković. En langue serbe, la construction avec ce type sémantique de l'attribut non congruent représente une forme grammaticale souvent utilisée pour exprimer la signification catégorielle de possession. De plus, il s'agit de la structure qui comprend des différents sous-types sémantiques conformément au sens des lexèmes en position du déterminé/objet possédé et du déterminant/possesseur. L'analyse du génitif possessif non prépositionnel en fonction attributive dans notre matériel linguistique définit : a) les modèles syntaxiques des groupes substantivaux à génitif possessif suivant que le génitif a une forme libre ou qu'il s'emploie avec un déterminant obligatoire ; b) les types sémantiques de rapport de possession établi entre l'objet possédé et le possesseur (nous constatons de nombreuses relations de possession aliénable et inaliénable : la relation de partie à tout, le type le plus fréquent dans le corpus examiné, puis le rapport de propriété, la relation familiale, le rapport d'amitié, la relation sociale et officielle et enfin, le rapport entre l'auteur et son œuvre, le type de possession le moins fréquent). L'examen de la version française du roman à l'aide de l'analyse contrastive montre le suivant : a) le génitif possessif serbe est transformé, dans la plupart des cas, en syntagme génitif possessif (N₁ + *de* + N₂) désignant plusieurs sortes de possession (l'appartenance d'une partie à un tout, la relation de propriété, le rapport entre des membres de la famille ou entre des amis, la relation sociale) ; b) comme équivalents français du génitif serbe observé apparaissent, de même, d'autres moyens linguistiques, souvent combinés entre eux (le déterminant possessif, le groupe prépositionnel introduit par *à*, la construction propositionnelle qui représente la traduction plus libre).

Mots clefs : génitif possessif non prépositionnel, syntaxe, sémantique, serbe, français, équivalent.

Станислав Станковић
Универзитет у Приштини,
Косовска Митровица, Србија,
Филозофски факултет //
Институт за српски језик САНУ,
Београд, Србија
stanislav.luznjak@gmail.com

Селена Станковић
Универзитет у Нишу, Србија
Филозофски факултет
selena.stankovic@filfak.ni.ac.rs